

Zamojska, Dorota

Nabytki Archiwum PAN w roku 2004

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 50/2, 231-234

2005

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dorota Zamojska

Instytut Historii Nauki PAN

Warszawa

NABYTKI ARCHIWUM PAN W ROKU 2004

Miniony rok uznać można za niezwykle korzystny dla Archiwum, jego zbiory wzbogaciły się bowiem o szereg cennych materiałów, które z pewnością powinny zainteresować badaczy. Do szczególnie ważnych zaliczyć należy nabytek objętościowo niewielki – jeden poszyt księgi protokołów posiedzeń **Warszawskiego Królewskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk** (sygn. I-35). Poszyt obejmuje okres ok. 1827–1831. Niestety, w chwili obecnej trudno dokładniej określić jego zawartość – przeglądanie przed gruntowną konserwacją groziło bowiem wykruszeniem obszernych fragmentów tekstu. Tym niemniej pojawienie się nowego źródła do dziejów WTPN, którego zespół archiwalny przechowywany w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie wydawał się już zamknięty, należy odnotować jako szczególnie ważne wydarzenie.

Dla badacza zajmującego się historią nauki niezwykle ciekawe będą z pewnością materiały **Pracowni Badań Kultury Współczesnej PAN** (sygn. I-36, objętość ok. 0,45 mb). Są to zgromadzone przez prof. Aleksandra Wallisa materiały ankiety „Formowanie nauki polskiej w XX w. – uczeni polscy dwu dwudziestolecia”. Ankieta przeprowadzona była w roku 1969 wśród profesorów PAN, którzy karierę naukową rozpoczęli przed 1939 r. (ok. 300 osób). Zawiera – poza pytaniami o charakterze biograficznym (m. in. o przebieg nauki i pracy zawodowej, pochodzenie społeczne etc.) szereg pytań odwołujących się do subiektywnych ocen i odczuć respondenta, m. in. o momenty i czynniki przełomowe w karierze naukowej, klimat pracy naukowej w II RP i w PRL, wpływ rozwoju

ilościowego nauki na znaczenie indywidualności uczonego, główne czynniki rozwoju nauki w Polsce, rolę uczonego we współczesnym świecie. Do kwestionariuszy załączono zestawienia sumaryczne wyników ankiet oraz klucze symbolizacyjne.

Materiały inżyniera **Jerzego Kaczorowskiego** (1911–1991), wykładowcy Akademii Morskiej w Gdyni (sygn. III-390, obj. ok. 0,70 mb.), obejmują przede wszystkim tekst, tablice, materiały warsztatowe i obliczenia do podręcznika astronawigacji, szereg opracowań patentowych (sekstant, stereoskopowa fotografia, aparat dla pomiarów wysokości fal, silnik z elastycznymi komorami rozprężania, włók o małym oporze właściwym, tonofor, trymownik, urządzenie taśmowe dla przeladunku drobnic). Szczególnie ciekawe jest opracowanie *Cinemarion. Mikrokinematografia stereoskopowa w barwach naturalnych* – wizja niewątpliwie wyprzedzająca swą epokę.

Spuścizna prof. **Elżbiety Koweckiej** (1929–2001, sygn. III-391, obj. ok. 1,50 mb.), profesora w Instytucie Historii Materialnej PAN, obejmuje przede wszystkim materiały warsztatowe – notatki, wypisy i odpisy archiwalne dotyczące dworu białostockiego i innych dworów magnackich, dużą grupę źródeł dotyczących wytwórni ceramiki (zarówno w Polsce jak i we Francji), technik barwienia materiałów, a także materiały do prac o sklepach warszawskich, o dworach ziemiańskich, wyposażeniu domów mieszkalnych. Znalazła się tu też duża grupa materiałów biograficznych, w tym również tekst pracy magisterskiej *Malowidła na stallach i ławkach Kościoła Panny Marii Zwycięskiej w Lublinie*. Spuściznę uzupełniają materiały związane z osobą Wacława Olszewicza, w tym korespondencja z Zofią Rogaliną oraz teksty prac W. Olszewicza: *W kręgu zainteresowań Stanisława Augusta*, Jubileuszowe katalogi wydawnicze; *O los zagubionych autografów Mickiewicza*, *Korespondencja Stanisława Augusta*. Udostępnianie tej ostatniej grupy materiałów zastrzeżone jest do 2020 r.

Materiały **Władysława Rostockiego** (1912–2004, sygn. III-387, obj. ok. 0,60 mb.), profesora historii państwa i prawa KUL, obejmują głównie kartotekę osobową urzędników Królestwa Polskiego do 1867 r. Kartoteka został utworzona na podstawie kwerend w aktach personalnych Komisji Województwa Mazowieckiego, Rządu Gubernialnego Warszawskiego, Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu, a chronologicznie sięga czasów Księstwa Warszawskiego.

Pamiętniki **Jana Rzepeckiego** (1899–1983, sygn. III-388, obj. ok. 0,60 mb.) stanowią kilka redakcji tekstu znacznie szerszego, niż opublikowane *Wspomnienia i przyczynki historyczne*. Pisane w latach 1955–1970, z licznymi odniesieniami do wydarzeń współczesnych powstawaniu pamiętników (ta warstwa tematyczna tekstu stanowi ciekawy przyczynek do charakterystyki postaw i poglądów polskiej inteligencji w okresie PRL) sięgają głęboko w wiek XIX, prezentując korzenie rodów Rzepeckich i Moszczeńskich. Nader ciekawe są wspomnienia z czasów szkolnych autora (początek XX wieku w Warszawie), oddające atmosferę

inteligentkiej Warszawy tego okresu, wprowadzające w kulisy uczniowskich związków i konspiracji. Oczywiście najbardziej rozbudowana jest część poświęcona okresowi I wojny światowej, służbie Rzepeckiego w Legionach i później w Wojsku Polskim. Środowiska wojskowego głównie dotyczą też wspomnienia międzywojenne: okres służby w szkolnictwie wojskowym w Warszawie, następnie wieloletnie „wygnanie” do garnizonu prowincjonalnego, nareszcie praca w Wyższej Szkole Wojennej (1934–1939) opisane zostały tu bardzo szczegółowo. Bardzo też ciekawe są wspomnienia dotyczące początku II wojny światowej i zawiązywania się konspiracji, a następnie – okresu schyłku wojny i wczesnych lat powojennych, dogorywania AK i konspiracji patriotycznych w Polsce.

Owoce współpracy nawiązanej przez Archiwum PAN z **Archiwum Rosyjskiej Akademii Nauk** jest kolekcja kopii materiałów ze zbiorów Archiwum RAN, dotyczących nauki polskiej (sygn. III-394, obj. ok. 0, 20 mb). Znalazły się tu m. in. kopie dokumentacji nadania członkostwa RAN Polakom (m. in. Józefowi Andrzejowi Załuskiemu, królowi Stanisławowi Augustowi, prof. Tadeuszowi Zielińskiemu, Marii Skłodowskiej-Curie, Henrykowi Sienkiewiczowi) oraz korespondencji Polaków z naukowcami rosyjskimi.

Prof. **Antoni Sz. Kuczyński** (sygn. III-395, obj. ok. 0, 2 mb.) przekazał do A PAN część swej korespondencji naukowej, m. in. z uczonymi z Japonii (korespondencja gł. dotycząca Bronisława Piłsudskiego) i z Rosji.

Spuścizna prof. **Juliana Auleytnera** (1922–2003, sygn. III-393, obj. 2,30 mb.), fizyka, obejmuje przede wszystkim prace i referaty dotyczące badań nad strukturą kryształów przy użyciu technik rentgenowskich i elektronomikroskopowych. Materiały są nadal uzupełniane.

Bardzo obszerna spuścizna prof. **Walentyny Najdus-Smolarowej** (1909–2004, sygn. III-392, obj. ok. 6,50 mb) obejmuje materiały warsztatowe i teksty prac dotyczących m. in. polskiego ruchu socjalistycznego XIX–XX wieku, mniejszości narodowych w II RP, poziomu życia i stowarzyszeń rzemieślniczych i kupieckich w Galicji, dziejów politycznych i gospodarczych Galicji, udziału Polaków w rosyjskim ruchu rewolucyjnym początku XX wieku. Bardzo interesujące są materiały zebrane do biografii wybitnych działaczy politycznych (Zygmunt Marek, Ignacy Daszyński) – w tym korespondencja i relacje rodzin. Niewątpliwie cenne są wypisy z materiałów archiwalnych Ukrainy, Rosji, Austrii, oryginalne publikacje ruchu związkowego (przede wszystkim kolejarzy), materiały biograficzne działaczy ruchu związkowego.

Wśród materiałów uzupełniających spuścizny już przechowywane w Archiwum PAN wymienić należy w pierwszym rzędzie spuściznę prof. **Aleksandra Gieysztor**a (sygn. III-352, obj. ok. 7 mb.). Obejmuje ona materiały biograficzne i rodowe, kompletną kolekcję nadbitek prac własnych, korespondencję urzędową, naukową i prywatną, bogate materiały współpracy międzynarodowej, relacje dot. okresu II wojny światowej (m. in. H. Pohoskiej o M. Handelsmanie,

A. Korczak-Dąbkowskiego o powrocie E. Śmigłego-Rydza do Polski) a także materiały warsztatowe dot. m. in. historii uniwersytetów, mitologii słowiańskiej i dziejów Warszawy.

Do spuścizny prof. **Tadeusza Korzybskiego** (sygn. III-385) dołączono jego korespondencję z prof. J. Parnasem z lat 1937–1948. Materiały **Ludwika Wersteinsteina** (sygn. III-25) wzbogacono o kopie jego korespondencji z A. Wyszyńskim i P. Kapicą z lat 1940–1941. Spuściznę **Antoniego Żabko-Potopowicza** (sygn. III-258) uzupełniono o album fotograficzny i kolekcję odznaczeń osobistych. Do spuścizny **Andrzeja Batko** (sygn. III-366) dołączono materiały działalności w ZNP w latach 1980–1981, tekst *Raportu o stanie Uniwersytetu Warszawskiego* z r. 1981 oraz materiały związane z pracami nad nową ustawą o szkolnictwie wyższym (z lat 1980–1987).

Znacznym – zarówno pod względem objętości, jak i wartości merytorycznej – był dopływ do spuścizny **Witolda Chodźki** (sygn. III-77, ok. 0,30 mb). Obejmuje on przede wszystkim korespondencję – zarówno urzędową (zaproszenia, gratulacje etc.) jak i naukową i urzędową. Wśród nadawców pojawiają się nazwiska najwybitniejszych postaci polskiej sceny politycznej i kulturalnej (m. in. Ludwik Hirszfeld, Tadeusz Kielanowski, Edward Abramowski, Wincenty Witos, Kazimierz Bartel, Ksawery Prauss, Ignacy Daszyński, Aleksander Świętochowski). Poza materiałami biograficznymi (świadczenia, materiały majątkowe, korespondencja prywatna etc.) warto zwrócić uwagę na opracowany dla Sekcji Wychowania Towarzystwa Higienicznego w 1905 r. tekst *O typach szkół średnich*.

Oddział poznański Archiwum PAN przyjął w ubiegłym roku m. in. materiały **Zakładu Badań Narodowościowych PAN** z lat 1974–2004 (sygn. P.II-16, obj. ok. 6 mb.) a także spuścizny **Stanisława Sulinowskiego** (1932–1990, sygn. P.III-134, obj. ok. 0,02 mb), specjalizującego się w zakresie genetyki i hodowli roślin, **Jadwigi Czachowskiej** (ur. 1922) polonistki, zajmującej się m. in. bibliografią literacką (sygn. P.III-135, obj. ok. 0, 28 mb) oraz materiały dodatkowe **Karola Mariana Pospieszalskiego** (sygn. P.III-112, obj. ok. 1,20 mb), specjalisty w zakresie prawa międzynarodowego.